

STRUČNÁ HISTORIE FEMINISMU

Feminismus - slovo, s kterým se váže řada mýtů. Vlastní pojmenování feminismus není v současnosti úplně správné. Vhodnější je hovořit spíše o feminismech v množném čísle. Jde totiž o velmi diverzifikovaný směr a požadavky jednotlivých proudů mohou také stát proti sobě. Jedním z nejkřiklavějších příkladů jsou anarchofeminismus a liberální feminismus. Zatímco liberální feministé/-ky usilují o rovné zastoupení žen a mužů v politických a ekonomických institucích, anarchofeministé/-ky toto pojetí odmítají a požadují úplné odstranění veškerých společenských hierarchií - tedy nejen těch založených na genderu. Dá se říci, že společným znakem jednotlivých proudů je přesvědčení o nižším postavení žen ve společnosti oproti mužům. Představy, jak tuto nerovnost odstranit se však v jednotlivých proudech rozcházejí. Neexistuje také konsensus o tom, jak chápat pojem rovnost. Dalším společným znakem všech proudů může být také historie feminismu.

Za ženská práva!

V USA se feministické hnutí začalo rozvíjet v souvislosti s abolicionistickým hnutím. Ženy vytvářely vlastní struktury a poprvé se účastnily formálních politických aktivit. V Evropě došlo k významné emancipaci během Francouzské revoluce, která vzbudila zájem řady žen o rovnoprávnost. Jednou z největších bojovnic za ženská práva byla Olympe de Gouges, která napsala jako odpověď na slavnou Deklaraci lidských práv (Deklarace práv muže a občana, 1789) Deklaraci práv ženy a občanky (1791). Nejednalo se však o pouhý přepis Deklarace, ale tento dokument obsahoval i požadavky na ochranu ženy např. požadavek na ochranu mateřství. Olympe prohlašovala, že ženy se rodí svobodné a jsou si rovné s muži a volala po garanci rovných práv ve všech oblastech života. Ideologického vedení revoluce se však ujali muži ovlivnění myšlenkami J. J. Rousseaua, který trval na striktním oddělení rolí muže a ženy. Olympe de Gouges byla v roce 1793 popravena, protože byla obviněna z touhy po státnické moci a z opomenutí ctností příslušejících jejímu pohlaví. Politická angažovanost žen byla více méně všeobecně považována za zhoubnou pro "dobré mravy" nové společnosti. Po jejím skončení byl vydán dekret, jímž se zakazovala ženám účast na jakémkoli politickém hnutí a pod hrozbou rozehnání vojskem se na ulici nesměla shromáždit větší skupina žen než pět.

Chceme rovná vzdělávací, politická a občanská práva

Hlavními požadavky 1. vlny feminismu bylo zakotvení základních politických, občanských a lidských práv v zákonech. Jednalo se především o právo volební a o rovný přístup ke vzdělání (první dívčí gymnázium ve Střední Evropě, Minerva, bylo založeno v Praze roku 1890 zásluhou Elišky Krásnohorské).

K nejvýznamnějším událostem v rámci boje za volební právo patřila petice 1 500 žen, která byla předložena britskému parlamentu v roce 1866. Požadovala, aby bylo zavedeno plné hlasovací právo pro ženy. Petice však byla ignorována. Na to aktivistky odpověděly založením Národního spolku pro hlasovací právo (National Society for Women's Suffrage), odtud pochází známý výraz sufražetky. Do konce 19. století posílaly do parlamentu petice žádající volební práva i pro ženy, současně probíhaly převážně v USA a ve velké Británii pochody a pouliční demonstrace, mýtky a přednášky. A. Berkman se ve své knize The ABC of anarchocommunist zmiňuje dokonce o atentátech.

V první polovině 20. století bylo volební právo pro ženy dosaženo ve většině evropských zemí (Nový Zéland 1893, Československo 1920), alarmující však je, že v některých státech k tomu došlo až ve 2. polovině 20. století (Švýcarsko 1971, Jordánsko 1982).

V Čechách se prosazovalo hnutí za politická a občanská práva žen a tehdejší feministky/é byli zapojeni i do mezinárodních sítí. Mezi významné osobnosti patří M. D. Rettigová, B. Němcová, K. Světlá, S. Podlipská, E. Krásnohorská, ale také T. G. Masaryk, který byl ovlivněn myšlenkami feministického myslitele J. S. Milla a své ženy Charlotty G. Masarykové. Významnou úlohu sehrál Americký klub dám, založený K. Světlo a V. Náprstkem roku 1903. Mezi hlavní úkoly bylo vzdělávat své členy, podporovat dobročinnost, nové myšlenky, zavádět stroje do domácnosti a pečovat o děti a mládež.

Kulturní a politický život žen se soustředil v Ženském klubu českém, který byl založen roku 1903. Jednou z významných členek byla F. Plamínková, která později založila Ženskou národní radu. Ta měla dohlížet nad dodržováním rovnoprávnosti v praxi - v § 106 Ústavy Československé republiky z roku 1920 bylo totiž

zakotveno, že "ženy jsou politicky, sociálně a kulturně postaveny na roveň mužům". Stavební družstvo Ženského klubu českého dalo také podnět k postavení domu **Ve Smečkách 26**, č.p. 594, kde se zřídily kanceláře ženských organizací, klubovny, přednáškový sál, restaurace a ubytovna pro ženy a dívky. Po válce Klub svoji činnost obnovil, ale po roce 1948 byla jeho činnost definitivně zastavena a mnohé členky zatčeny, mimo jiné i Milada Horáková, která byla za svoji politickou činnost popravena. Vlastnické právo na dům připadlo státu. Po roce 1989 skupina ženských organizací usilovala o navrácení domu ve Smečkách, který sehrál významnou roli v prvorepublikovém ženském hnutí. Bohužel neúspěšně.

Po roce 1920 zažilo světové feministické hnutí několik desetiletí odmlky, která souvisí s dobou 2. světové války. Ženy - aktivistky se podílely spíše na odporu proti fašismu (u nás např. Františka Plamínková, která byla za protinacistickou činnost zastřelena). Za výjimku může být označena Španělská občanská válka (1936-39), kdy ženy společně vytvořili anarchistickou ženskou organizaci Mujeres Libres (Svobodné ženy).

Druhá vlna feminismu

Feministická hnutí se opět dostávají do popředí v 60. letech 20.století. Feminismus byl v této době úzce spojen s bojem za lidská práva a se studentským hnutím. Mnohé ženy se účastnily tehdejších politických aktivit, ale často zjišťovaly, že je jejich mužští kolegové i zde udržují v tradiční podřízené pozici. Ženy také začaly pociťovat, že sice mohou vystudovat téměř jakoukoli školu, ale poté se již nemohou kvalifikovaně uplatnit. Proto se ženy začaly zakládat své vlastní nezávislé organizace, které se zabývaly převážně feministickými otázkami.

Feministické hnutí 2. vlny se zabývalo daleko širším spektrem problémů a myšlenkově se diverzifikovalo. Přináší také nová témata a nové přístupy. Do popředí se dostává např. problém socializace, jazyka a postavení žen v rozličných oblastech společenského života. Významným přínosem je motiv "personal is political" - "osobní je politické", které přináší nové možnosti pohledu např. na domácí práce a postavení žen v domácnosti v širším slova smyslu.

I když se může zdát a často je to i zdůrazňováno, že tehdejší feministické hnutí vytvářelo prostor pro uplatnění všech, nebylo tomu tak. Např. významná představitelka liberálního feminismu B. Friedan (autorka významné knihy *Feminine Mystique*) o účasti lesbických žen ve feministickém hnutí hovořila jako o "levandulové hrozbě". Nejen ony byly však vytlačovány z feministických spolků, protože "kazily obraz na veřejnosti", stejný osud potkával i černošky.

Feminismus - pro muže i ženy

Vývoj feminismu nekončí druhou vlnou. Někteří/ré autoři/rky (např. Mirek Vodrážka) hovoří o třetí vlně, která se neomezuje pouze na pracovní či politickou oblast, ale snaží se zkoumat samotné sexistické základy společnosti a odhalovat subjektivitu ženy. Jiní však protestují s tím, že nelze mluvit o další vlně, pokud nebyly naplněny požadavky vlny předchozí.

Feminismus je neprávem často označován jako směr, který je proti mužům, v lepším případě jako problém, která se týká pouze žen. Většina feminismů tvrdí, že existují rozdíly mezi muži a ženami, ale jakákoliv rozdílnost nemůže být základem pro diskriminaci. Feminismus je také otázkou mužů, protože pevně stanovené genderově podmíněné role omezují nejen ženy, ale i muže. Stačí si připomenout diskriminaci otců po rozvodu.

Linda Sokačová, autorka pracuje v Gender Studies, o.p.s.

1776 - volební právo pro ženy v New Jersey - za 30 let opět zrušeno!

1789 - ženy v revoluční Francii rozhazují letáky s žádostí o volební právo

1809 - ve státě Connecticut má první vdaná žena poprvé právo sepsat závěť

1830 - vdovy ve Francii mají právo volit prostřednictvím svých zástupců

1836 - universita v Curychu jako první v Evropě začala přijímat ženy

1872 - ve Švédsku mohly ženy starší 25 let rozhodnout o svém sňatku bez svolení rodičů

1873 - Angličanky získaly právo rozhodovat o svém jmění, které přinesly do manželství
1889 - první volební právo pro ženy na Novém Zélandě
1945 - tehdejší britská královna (dnešní královna - matka) jako první žena přijala diplom na universitě v Cambridge na slavnostní promoci spolu s muži
1977 - ve SRN zrušen předpis zaručující manželovi právo rozhodovat o zaměstnanosti své ženy
1971 - volební právo pro ženy ve Švýcarsku

1865 - Vojta Náprstek a Karolina Světlá zakládají Americký klub dam
1890 - v Čechách založeno první dívčí střední škola (Minerva) v Rakousku-Uhersku
1897 - Filosofická fakulta University Karlovy poprvé přijala ženy jako řádné posluchačky 1880 - první česká lékařka Dr. -Bohumila Kecková dostudovala ve Švýcarsku medicínu
1921 - promovala první česká architektka - Petříková-Pavlíková, navrhovala mj. dům Českého klubu ženského Ve Smečkách 22 (dnešní Činoherní klub)
1900 - první ženy na UK směly studovat medicínu a farmacii
1903 - vznik Ženského klubu českého v Praze, centrum kulturního a osvětově politického života žen
1905 - vznikl Výbor pro volební právo žen
1912 - zvolena první žena poslankyní do Sněmu království českého - spisovatelka Božena Viková- Kunětická
1918 - ve Washingtonské deklaraci se objevuje zásada, že ženy budou postaveny politicky, sociálně a kulturně naroveň mužům
1918 - ženy získaly volební právo
1920 - § 106 Ústavy Československé republiky stanovil, že výsady pohlaví se neuznávají

O historii českého ženského hnutí se dozvíte také na našich stránkách z roku 1998 věnovaných akci za navrácení domu [Ve Smečkách 26](#) ženským organizacím. Na stránkách organizace Profem se můžete seznámit s a významných ženami minulosti ([Portréty z kalendářů Slavné ženy střední Evropy](#), které Profem každoročně vydává).

Dům Ve Smečkách 26, v Praze 1, čp. 594 není jen tak ledajaký pražský dům v blízkosti Václavského náměstí. Tento dům byl postaven v roce 1931 Stavebním družstvem Ženského klubu českého na základě rozhodnutí ze dne 16. března 1928. Projekt uzpůsobený potřebám ženského spolkového života zdarma vypracovala členka Klubu, první česká inženýrka, architektka Milada Petříková-Pavlíková. Stavba byla financována ze sbírek mezi českými ženami a z půjčky u Úrazové pojišťovny, která byla posléze splácena z činnosti Ženského klubu českého.

Klub sám byl založen 10.9. 1902. U jeho zrodu stály takové osobnosti českého ženského hnutí jako byla Ch. Masaryková, F. Plamínková, O. Sklenářová-Malá a další. Vůdčí osobností, která měla velkou zásluhu na postavení domu, byla senátorka Františka Plamínková. Inspiraci americkými ženskými kluby zase vnesla Alice Masaryková. Koncepce spolkového domu byla skutečně velkorysá a ještě dnes se nám o ní může pouze zdát: klubovny, sál (ve kterém se dnes konají představení Činoherního klubu), knihovna, restaurace a zejména ubytování.

Aktivity Klubu ve třicátých letech odpovídaly ruchu rozvinuté občanské společnosti. Klub byl skutečnou školou demokracie, neboť poskytoval všestranné zázemí mnoha ženským organizacím různého politického zaměření. Ženy se zde setkávaly, diskutovaly, organizovaly semináře, výuku jazyků, přednášky, koncerty. Dům využívaly návštěvnice Prahy, později německé uprchlické rodiny. V prvních letech okupace zde ženy organizovaly odbojovou činnost. Tehdejší předsedkyně Klubu, senátorka Plamínková, byla nacisty uvězněna a posléze popravena. Uvězněny byly i další členky Klubu, mezi nimi i JUDr. Milada Horáková.

Po válce Klub se vší energií obnovil svou činností a podílel se na obnově republiky. Ještě v roce 1945 zde byl z rozhodnutí Rady žen založen ženský časopis Vlasta, u jehož zrodu rovněž stála Milada Horáková. Pracovalo se zde na vytváření nové legislativy týkající se ženy a rodiny, např. Zákon o rodině, jehož autorkou byla Milada Horáková. Po únoru 1948 byla činnost většiny ženských organizací ukončena, v září 1949 byl Klub zrušen. Na dům byla v roce 1952 uvalena národní správa, v roce 1955 bylo vlastnické právo převedeno na československý stát (Bytový podnik hl.m.Prahy). Milada Horáková byla zatčena, souzena a popravena. Ve vězení skončily i další členky Klubu. Z mnohobarevného spektra ženských organizací, kterým Klub poskytoval zázemí, zbyl pouze Československý svaz žen. Ten však, až na pokračující vydávání časopisu Vlasta, svou další existenci s Klubem nespojoval.

Léta plynula, z Ženského klubu českého se zachovalo pouze slovo klub – znovu se objevilo ve jméně divadla, které začalo používat sál, původně určený pro přednášky – Činoherní klub. Zůstala i restaurace, pozdější dietní jídelna. Jen pokojíky ve vyšších patrech domu Ve Smečkách připomínaly, že stavba původně sloužila ženám – staly se součástí Ženských domovů a až do devadesátých let sloužily jako ubytovna pro ženy. Některé ženy zde bydlely už od začátku padesátých let.

Ženský klub český obnovil svou existenci 22. 8. 1990 a veškerou svou energii napřel ke znovuzískání domu:

- 22. 12. 1990 požádal OPBH (Obvodní podnik bytového hospodářství) o navrácení majetku. Odpověď bylo, že právní předpisy převod vlastnictví nemovitosti neumožňují.
- 12. 12. 1990 píše předsedkyně Klubu dr. Eva Uhrová na Úřad předsednictva vlády ČSFR a upozorňuje, že v rámci vypořádání majetku ženských organizací dům Ve Smečkách 26 patří do vlastnictví Ženského klubu českého. Odpověď nepřichází.
- V prosinci 1991 se k žádosti Klubu připojují další ženské organizace (Akademické sdružení žen, Čs. společnost moderních žen, Nová humanita, YWCA, Pražské matky, Romské ženy v ČR., Klub osamělých maminek, Kluby křesťanských žen) a tentokrát adresují svou žádost na Obecní úřad Prahy 1. V odpovědi zástupce starosty, ing. Jiřího Švorčíka, jsou vyzvány, aby na dům vypracovaly privatizační projekt s navrhovaným využitím. Projekt, který zachovává scénu Činoherního klubu a levnou jídelnu pro veřejnost, vypracovává ing. arch. Zuzana Rákosníková, členka Pražských matek. Její projekt jednak respektuje současnou realitu (nutnost ponechat ženy trvale ubytované Ve Smečkách bydlet v jejich pokojích, zachovat scénu Činoherního klubu a levnou jídelnu pro veřejnost), jednak vytváří prostor pro potřeby ženských organizací. Samozřejmou součástí je i Mateřské centrum s obyvatelnou terasou, učebny, knihovna, SOS centrum, poradny, organizační zázemí. Počítá s tím, že některé prostory se budou muset pronajmout. Projekt byl 11. 2. 1992 předložen vedoucímu správě obecního majetku, ing. R. Dubnovi. Písemnou odpověď jsme nedostaly, mimo protokol byl ing. Duben velice příjemný a odkázal nás na Magistrát. Podle jeho názoru jsme se měly se státem soudit.
- Ve stejné době jsme žádostí o navrácení domu do vlastnictví obeslaly Federální ministerstvo financí (11. 2. 1992). Dopis byl adresován JUDr. Václavu Halbichovi. Ten nám sděluje, „že nárok (tj. soudem vynutitelné právo) na vydání domu by Ženský klub český měl pouze v případě, že mu jej přiznává některý z restitučních zákonů, které již nabyly účinnosti (podle mých znalostí takový zákon neexistuje).
- Paralelně k jednání s Obvodním úřadem Prahy 1, Podnikem bytového hospodářství OÚ Prahy 1 a jeho likvidátorem, Magistrátem hl.m. Prahy, ministerstvy financí a privatizace, probíhala i naše jednání s poslanci obou tehdejších parlamentů, po rozpadu federace se soustřeďují na půdu Parlamentu ČR. V červnu 1994 nám poslankyně dr. Marta Hubová vyjednávala schůzku s tehdejším předsedou hospodářského výboru Parlamentu ČR,

ing. Tomášem Ježkem. Dům Ve Smečkách 26, čp. 594 je zařazen na výčtový seznam objektů požadovaných k restituci právníky osobami. Dále se čeká na politickou vůli poslanců Parlamentu schválit nějaké řešení situace. Znovu obcházíme poslance, jsme ve styku i s úředníky příslušných úřadů, včetně Úřadu předsednictva vlády. Na svém říjnovém zasedání vláda vydala rozhodnutí, podle kterého organizace usilující o navrácení svého majetku, mají do 31. prosince 1996 – tedy ve lhůtě cca 7 týdnů - uplatnit svůj nárok u ministerstva vnitra. Tato informace nebyla dostatečně zveřejněna a proto nám nebylo umožněno reagovat.

Za Ženský klub český: Mirka Holubová